

הקדמה למורה

פרויקט **"פנים. יום. זיכרון."** הוא מיזם אומנותי שמנציח זיכרונות מחייהם של נופלים באמצעות סרטי אנימציה. רסיסי זיכרון, רגעים קטנים בחייהם של הנופלים, שחברים וקרובים של הנופלים בחרו לשתף, קמים לתחייה על המסך ומעניקים ליקיריהם נצח. בבסיס הפרויקט עומדת האמונה שהזיכרונות נושאים משמעות יותר מיום אחד בשנה.

בכל שנה אנו פונים ליוצרים צעירים בתחום האנימציה בבקשה להנציח רגעי מפגש וחסד בחיי הנופלים. היום הפרויקט מונה יותר מ-40 סרטים, ובכוונתנו לבסס מאגר זיכרונות וירטואלי ישראלי רחב ממדים. את כל הסרטים ומערכי השיעור, המתאימים למגוון שכבות גיל, אפשר למצוא באתר בית אבי חי, [בעמוד הפרויקט](#).

לקראת יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ולנפגעי פעולות האיבה, יצרנו מערכי שיעור חדשים העוסקים בזיכרון ומותאמים לכיתות ה'-י"ב, ואף למכינות קדם צבאיות; כל שכבת גיל על פי יכולותיה.

אנו מאמינים כי מערכי שיעור אלה, הכוללים צפייה בסרטים שונים ודיון מעמיק על משמעותו של הזיכרון בחיינו בהקשר של הסרטים שראינו, מאפשרים לנו להשפיע על עיצוב תודעת הזיכרון של תלמידינו.

אומנם מערכי השיעור הינם מותאמי גיל, ואולם אין אנו יודעים מהם הסיפורים המשפחתיים של התלמידים. אנו ממליצים לצפות מראש בסרטי מערך השיעור שבחרתם ולנקוט משנה זהירות שעה שאתם דנים בנושאים המורכבים שיום הזיכרון מזמן לדיון.

מערכי השיעור, המציעים מגוון תכנים והצעות לדיון, הם ארוכים יותר מזמן שיעור ממוצע. עליכם לבחור את התכנים המתאימים ביותר לכיתתכם, וכך להתאים את מהלך השיעור לזמן העומד לרשותכם.

אנו מאחלים לכם הצלחה וימים טובים,

צוות הפרויקט

לומדים וזוכרים

למלא את החלל - בעקבות הסרט "מחפש אותם"

במערך זה נעסוק בדרכי התמודדות שונות עם אובדן, עם זיכרונות ועם ההנצחה.

חלק ראשון: צפייה בסרט ודיון (20 דקות)

במערך זה נצפה בסרט אנימציה העוסק בזיכרונותיו של מי שאיבד את שני אחיו ובהשפעת הזיכרונות על חייו.

* הנחיה לפני הצפייה: הסרט לזכרם של האחים אלירז ואוריאל פרץ משתמש באמצעי מבע קולנועיים - זוויות "צילום", צבעים, רקע, מעברים, צלילים - כדי להביע תחושות ולספר את הסיפור. שימו לב אליהם. שימו לב גם לקטעים בסרט שמתאפשרים בזכות השימוש באנימציה, וכיצד הם תורמים לסיפור.

בתום הצפייה נבקש מהתלמידים לתאר בכתב את התחושות ואת המחשבות שעורר בהם הסרט.

"מחפש אותם" (אורך 4:56 דקות) - סרט לזכרם של אלירז ואוריאל פרץ.

רקע למורה: (מתוך דברי היוצרים):

לאנימציה הכוח לשקף זיכרון בצורה שסרטים רגילים אינם יכולים. בעזרתו הנאמנה של המדיום, בעצם "הבאנו לחיים" את הזיכרונות מאוריאל ואלירז. כך הנצחנו וכיבדנו את שני האנשים המיוחדים האלה. דרך הזיכרון ניסינו לתווך את חוויית האובדן, שכן אחד האלמנטים החזקים ביותר באובדן הוא טשטוש הגבולות בין מציאות וזיכרון. מה זוכרים מאותו האדם שכל כך אהבנו? האם זה המקום היחיד שבו האדם הזה "חי"? איפה מתחילים לשכוח? כל אלו הן שאלות ששאלנו לאורך התהליך.

* מומלץ לקרוא עוד על אוריאל ואלירז ועל תהליך יצירת הסרט [בעמוד הפרויקט](#).

- * מה הרגשתם במהלך הצפייה? מה דעתכם על הסרט? נמקו.
- * מה אפשר השימוש באנימציה? איך האנימציה תרמה לסיפור?
- * מה למדתם על דמויותיהם של האחים אוריאל ואלירז פרץ?
- * שתפו ברגע מסוים או באמירה מסוימת מתוך הסרט שנגעו בכם.
- * מה היחס של אוריאל אל הזיכרון של אחיו? (יש הבדל בין היחס שלו לאח אחד ובין היחס שלו לאח אחר).
- * האם הזיכרון של אחיו מקבע את אליסף או מקדם אותו? בססו את תשובותיכם על דוגמאות מתוך הסרט.

לסיכום החלק הזה נקרא דברים של אליסף מתוך הסרט ומחוץ לו (מופיע בנספחים):

"תמיד שואלים אותי את השאלה על 'לחיות בצל' של האחים שלי", הוא אומר, "אני לא מרגיש כך. אני יותר מרגיש 'חי' ליד שני אחים ענקיים, למרות שהם פיזית אינם כאן והחיסרון הזה משפיע על כל דבר בחיי. דווקא הם גורמים לי ומזכירים לי כל הזמן עד כמה חשוב להיות יותר טוב. להיות יותר בחיים. לשאוף גבוה ולא לפחד ולהעז. וזה נקרא 'לחיות' איתם, למרות שהם אינם. כי בסופו של דבר, אני מרגיש אותם כשהם מלווים אותי ביומיום שלי."

"אני חושב שאוריאל היה זה שקפץ למים ראשון במשפחה, והוא עוד הולך איתנו. אני חושב שאם אוריאל היה מסתכל עלינו באותו רגע מלמעלה, הוא היה אומר 'בוא'נה, זה האחים שלי הגיבורים', מצביע לאלוהים ולכל המלאכים ואומר 'היי חבר'ה, זה האחים שלי, כאילו'."

"היום זה מרגיש.. אני מרגיש שאני... אני שוחה בים של געגוע. ואני לא נותן לאף אחד להיכנס אליו, כי כל מי שייכנס אליו.. הוא יטבע."

שאלות לדיון משותף:

- * נשאל שוב: האם הזיכרון של אחיו מקבע את אליסף או מקדם אותו? הדגימו מתוך דבריו את הדעות השונות.
- * כיצד מתייחס אליסף אל הזיכרונות מאחיו? האם יש להם תפקיד בחייו? אם כן, מהו?

חלק שני: לימוד משותף (25 דקות)

- * נצפה יחד בריאיון שקיים קובי מידן עם מרים פרץ, אימם של אוריאל ואלירז, בתוכנית "חוצה ישראל".
- * הנחיה לפני הצפייה: בחלק זה של השיחה מרים מתארת את דרכי ההתמודדות השונות של בני המשפחה עם האובדן ועם שימור הזיכרון של יקיריהם. הנחו את התלמידים לשים לב לדרכי ההתמודדות שמרים מציינת ולכתוב אותן במהלך הצפייה.
- * נצפה [בריאיון](#) (3:50 דקות). הקטע המצורף מתחיל בקטע הרלוונטי מתוך הריאיון ומסתיים בדקה 19:00.

רקע למורה:

מרים פרץ היא כלת פרס ישראל למפעל חיים על פעילותה לחיזוק הרוח היהודית-ישראלית.

שאלות לדיון:

- * מה דעתה של מרים פרץ על חשיבות הזיכרון ועל הדרכים להנצחה?
- * אילו דוגמאות של התמודדות עם הזיכרון היא מציגה בסרט?
- * האם היא מעדיפה דרך מסוימת על פני האחרות?
- * באיזו דרך בחרה מרים? כיצד היא ממלאת את החלל וזוכרת את בניה?
- * האם זיכרונם מקדם או מקבע אותה?
- * קבעו לגבי כל אחת מהדרכים אם היא אקטיבית או פסיבית.

קעת נקרא טקסטטים שונים העוסקים בהתמודדויות שונות עם זיכרון. מהן אקטיביות, מהן פסיביות; מהן אופטימיות, מהן קודרות. נצפה גם בסרטון שמציג אף הוא דרך התמודדות. מתחת לכל קטע מוצגות שאלות אפשריות. בסוף הלימוד מוצגות שאלות לסיכום (הטקסטטים מצורפים כנספחים).

* אפשרויות שונות ללימוד: אפשר להציג את כל השירים לכולם ולדון בהם במשותף, אפשר לתת לכל קבוצה קטע אחד ולבקש מהם להציג אותו בקבוצה ואפשר להציג את הקטעים על דף עבודה ולאפשר לתלמידים ללמוד בחברותות.

1. נקרא שיר מאת גיורא פישר, ששכל את בנו מרום בשנת 2002 והחל בכתיבה רק לאחר נפילתו.

(“על עניין אחר”, גיורא פישר)

* את מה מקביל גיורא פישר לזיכרון?

* מה יחסו לזיכרון? כיצד הזיכרונות גורמים לו להרגיש?

* איזו דרך התמודדות עם זיכרונות מציע פישר?

* על איזה עניין אחר ייעץ לו הפסיכולוג?

* האם פישר הוא זוכר אקטיבי או פסיבי? האם הוא אופטימיסט?

* האם הזיכרונות שלו מקדמים או מקבעים אותו?

2. נקרא קטע מתוך השיר “יש ריח פרי נרקב” מאת לאה גולדברג

לאה גולדברג. מתוך “יש ריח פרי נרקב”, שירים א', עמוד 95

3. נצפה [בסרטון של מקהלת אור לאחים](#) של עמותת אור למשפחות, שחבריה הורים ואחים שכולים.

למורה: אפשר לצפות בדברי ההסבר בתחילת הסרטון ובפתיחת השיר בלבד (עד דקה 2:47).

* מה דעתכם על כך שחברי המקהלה כולם הם בני משפחות שכולות?

* מהי דרך ההתמודדות האקטיבית המוצגת בשירה של גולדברג?

* מהי מטרחה של הפעולה שלה?

* מה לדעתכם היא עמדתה לגבי זיכרון?

* האם לדעתכם גולדברג אופטימית?

4. **הקציצות שהכנתי יום וחצי אחרי מות אלירז הן בעיניי הביטוי למושג "גבורת החיים".** לכל משפחה, בכל מקום, יש את האוכל שמסמל לילדים שלה את הבית. אצל אחת זה שניצל, אצל אחרת דגים ואצלנו - קציצות. הילדים שלי אוריאל ואלירז, כשנלחמו, בתוך הקרב, הם חלמו על הקציצות שלי. יום וחצי אחרי נפילת אלירז ביקשה כלתי שאבוא אליה הביתה, ואני, שתמיד שמחתי לבוא, שאלתי את עצמי איך אוכל לבוא יום וחצי אחרי מות אלירז? איך אוכל לדרוך בכניסה לבית שלו והוא לעולם כבר לא יעבור שם..? ובליבי אמרתי "לא אלך. עוד לא. אני עוד לא יכולה". ואז שמעתי את קולו של בנו, נכדי הבכור, אוריאל, אוריאל בן השש, אומר לאחותו: "איזה כיף, סבתא תכין לנו קציצות", ואני אומרת לעצמי: "אני? יום וחצי אחרי?". הרי אני רוצה להיות במקומו של בני בקבר. הוא לא רק לקח לי את הלב; הוא רוקן אותו ואת כל כוחותי. היה יום חמישי בשבוע. ביום שישי הייתה אמורה לקחת אותי מונית לנכדיי היתומים. בשעה חמש בבוקר התעוררתי מזיעה, רועדת, ומבינה שאני נוסעת בלי הקציצות. יצאתי החוצה, עמדתי מול השמיים וצעקתי לאלוהים בהתרסה: "אלירז אהב אותך, אני אוהבת אותך, ומה אני מבקשת יום וחצי אחרי?" אל תיתן לי כסף, גם לא בריאות, אבל ליום אחד תחזיר לי את הכוח להכין את הקציצות שבני אהב". וכשהכנתי את הקציצה הראשונה, דיברתי אל אלירז ושאלתי אותו: "זוכר את הקציצה הראשונה שנתתי לך בגיל שנה ורק מצצת את הרוטב? ובגיל שנתיים מרחת אותה על הראש ועל הפנים? וכשחזרת בגיל 32 מלבנון עם החיילים שלך, הכנתי לך 20 קציצות בצלחת, ובתוך שתי דקות סיימת אותן? אז עכשיו, תסלח לי, בני; אני אמשיך להכין קציצות, ואתה לעולם לא תטעם מהן". הכנתי את הקציצות ונסעתי לנכדים. הם יצאו לקראתי ושאלו רק שאלה אחת, שהיא בעיניי שאלת החיים: "הבאת קציצות?". ואני ידעתי: לקום אחרי משבר, לחיים הפשוטים - להתלבש, להסתרק, לבשל - זו בעיניי גבורת הקמים ממשבר. זו גבורת החיים".

מרים פרץ

שאלות לסיכום:

- * כיצד הרגשתם בנוגע לקטעים השונים?
- * האם אתם מזדהים עם כל אחד מהם, או שלדעתכם יש דרך "ראויה" יותר מהאחרות?
- * מרים פרץ, חלק מחברי להקת המשפחות וגיוורא פישר פנו לדרך חדשה לאחר מות יקיריהם. מרים מרצה, גיוורא כותב שירה וחברי המקהלה שרים באופן מאורגן ומופיעים. מה דעתכם על הבחירה האקטיבית של המשפחות השכולות?

חלק שלישי: פעילות בקבוצות (15 דקות)

ראינו כיצד אנשים שחוו אובדן בוחרים דרכים שונות להנציח את יקיריהם והתוודענו לזיכרון האקטיבי, שמאפשר תיעול של חוויית האובדן לעשייה המנציחה את זיכרון יקיריהם. כעת נבקש מהתלמידים לחשוב על דמויות מעוררות השראה (דמות כזו עשויה להיות גם תלמיד או מורה מבית הספר) שיכולות להניע אותם לפעולה; לחשוב על מוטיבציות לפעולה שמקורה בחוויית החיים, ולא בחוויית המוות. כל קבוצה תציג את הדמות, את מאפייניה ואת המעשים שלה שגרמו לקבוצה לבחור בה כהשראה, וכן את דרכי הפעולה שהם מציעים לקדם לאורה.

סיכום

בריאיון לקובי מידן סיפרה מרים פרץ שבתוך המשפחה הגרעינית שלה בחר כל אחד בדרך התמודדות שונה עם האובדן של שניים מבניה שנפלו במלחמות ישראל. ואולם ניכר ששניים מתוכה, מרים ואליספ האח, בחרו בדרך של עשייה לשימור זיכרון אהוביהם ולהתמודדות עם האובדן.

נספחים

מדברי אליסף פרץ על אחיו אוריאל ואלירז

"תמיד שואלים אותי את השאלה על 'לחיות בצל' של האחים שלי", הוא אומר, "אני לא מרגיש כך. אני יותר מרגיש 'חי' ליד שני אחים ענקיים, למרות שהם פיזית אינם כאן והחיסרון הזה משפיע על כל דבר בחיי. דווקא הם גורמים לי ומזכירים לי כל הזמן עד כמה חשוב להיות יותר טוב. להיות יותר בחיים. לשאוף גבוה ולא לפחד ולהעז. וזה נקרא 'לחיות' איתם, למרות שהם אינם. כי בסופו של דבר, אני מרגיש אותם כשהם מלווים אותי ביומיום שלי."

"אני חושב שאוריאל היה זה שקפץ למים ראשון במשפחה, והוא עוד הולך איתנו. אני חושב שאם אוריאל היה מסתכל עלינו באותו רגע מלמעלה, הוא היה אומר 'בוא'נה, זה האחים שלי הגיבורים', מצביע לאלוהים ולכל המלאכים ואומר 'היי חבר'ה, זה האחים שלי, כאילו'."

"היום זה מרגיש .. אני מרגיש שאני ... אני שוחה בים של געגוע. ואני לא נותן לאף אחד להיכנס אליו, כי כל מי שייכנס אליו.. הוא יטבע."

על עניין אחר

בבקר
לפני שאני מתעורר, אני מתמתח.
תמיד נתפס לי שריר ברגל
כאבי תפת.
למדוני, שעלי לדרוך מיד עם הרגל על הרצפה הקרה
ולהתחיל ללכת.
כך גם יעץ לי פעם פסיכולוג, כשדברנו על ענין אחר.

(על עניין אחר, גיורא פישר)

ורוח מרעידה דלתות הזכרון,
פותרת וסוגרה את עזבונות התהו,
ואל בתולי- הניר נמשך העפרון
לכתב תפלת-שכחה, שלא תביא מרגו

קטע מתוך השיר "יש ריח פרי נרקב" מאת לאה גולדברג

"הקציצות שהכנתי יום וחצי אחרי מות אלירז הן בעיניי הביטוי למושג "גבורת החיים".

לכל משפחה, בכל מקום, ישנו האוכל שמסמל לילדים שלה את הבית. אצל אחת זה שניצל, אצל אחרת דגים ואצלנו - קציצות. הילדים שלי אוריאל ואלירז, כשנלחמו, בתוך הקרב, הם חלמו על הקציצות שלי. יום וחצי אחרי נפילת אלירז ביקשה כלתי שאבוא אליה הביתה, ואני, שתמיד שמחתי לבוא, שאלתי את עצמי איך אוכל לבוא יום וחצי אחרי מות אלירז? איך אוכל לדרך בכניסה לבית שלו והוא לעולם כבר לא יעבור שם? ובליבי אמרתי "לא אלך. עוד לא. אני עוד לא יכולה". ואז שמעתי את קולו של בנו, נכדי הבכור, אור־חדש, אוריאל בן השש, אומר לאחותו: "איזה כיף, סבתא תכין לנו קציצות", ואני אמרתי לעצמי: "אני? יום וחצי אחרי?". הרי אני רוצה להיות במקומו של בני בקבר. הוא לא רק לקח לי את הלב; הוא רוקן אותנו ואת כל כוחותיי. היה יום חמישי בשבוע. ביום שישי הייתה אמורה לקחת אותי מונית לנכדיי היתומים. בשעה חמש בבוקר התעוררתי מזיעה, רועדת, והבנתי שאני נוסעת בלי הקציצות. יצאתי החוצה, עמדתי מול השמיים וצעקתי לאלוהים בהתרסה: "אלירז אהב אותך, אני אוהבת אותך, ומה אני מבקשת יום וחצי אחרי?" אל תיתן לי כסף, גם לא בריאות, אבל ליום אחד תחזיר לי את הכוח להכין את הקציצות שבני אהב". וכשהכנתי את הקציצה הראשונה, דיברתי אל אלירז ושאלתי אותו: "זוכר את הקציצה הראשונה שנתתי לך בגיל שנה ורק מצצת את הרוטב? ובגיל שנתיים מרחת אותה על הראש ועל הפנים? וכשחזרת בגיל 32 מלבנון עם החיילים שלך, הכנתי לך 20 קציצות בצלחת, ובתוך שתי דקות סיימת אותן? אז עכשיו, תסלח לי, בני; אני אמשיך להכין קציצות, ואתה לעולם לא תטעם מהן". הכנתי את הקציצות ונסעתי לנכדים. הם יצאו לקראתי ושאלו רק שאלה אחת, שהיא בעיניי שאלת החיים: "הבאת קציצות?". ואני ידעתי: לקום אחרי משבר, לחיים הפשוטים - להתלבש, להסתרק, לבעל - זו בעיניי גבורת הקמים ממשבר. זו גבורת החיים".

מרים פרץ